

Δ. ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΓΕΙΤΟΝΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

Ο Διγενής Ακρίτας. (ξυλογραφία του Σπύρου Βασιλείου)

17. Οι γείτονες των Βυζαντινών

Γύρω από τα σύνορα του Βυζαντίου κατοικούν πολλοί λαοί. Οι γειτονικοί αυτοί λαοί γνωρίζουν το Βυζάντιο και προσπαθούν να το κατακτήσουν. Οι Βυζαντινοί οργανώνονται και τους αντιμετωπίζουν.

Γύρω από τα σύνορα του Βυζαντίου υπήρχαν πολλοί λαοί. Κάποιοι ζούσαν εκεί από παλιότερα χρόνια και άλλοι εμφανίζονταν για πρώτη φορά, κατά τις μετακινήσεις τους. Οι Βυζαντινοί επικοινωνούσαν μαζί τους και προσπαθούσαν να διατηρούν καλές σχέσεις. Αυτοί όμως συχνά δημιουργούσαν προβλήματα στην αυτοκρατορία. Έκαναν επιδρομές, λεηλατούσαν και κατέστρεφαν τις καλλιέργειες, καταλάμβαναν τις ακρινές επαρχίες της αυτοκρατορίας και αιχμαλώτιζαν τους κατοίκους τους. Έκλειναν ακόμη τα στενά περάσματα των δρόμων της στεριάς και της θάλασσας και δυσκόλευαν τον ανεφοδιασμό της πρωτεύουσας με σιτάρι, πρώτες ύλες και άλλα αγαθά.

Όλοι αυτοί οι λαοί γνώριζαν την Κωνσταντινούπολη, θαύμαζαν τη ζωή και τον πλούτο της και ονειρεύονταν να την κατακτήσουν κάποτε. Πολλές φορές μάλιστα, στα χρόνια ανάμεσα στον 7ο και τον 11ο αιώνα, παραβίαζαν τα σύνορα, έφταναν με στρατό και στόλο έξω από τα τείχη της και την πολιορκούσαν από στεριά και θάλασσα. Οι Βυζαντινοί όμως, οχύρωναν την πόλη τους, αντιστέκονταν γενναία και κατάφερναν να τους αντιμετωπίζουν, με πολεμικά, οικονομικά και διπλωματικά μέσα.

- Ποια προβλήματα δημιουργούσαν οι γειτονικοί λαοί στο Βυζάντιο;
- Με ποιους τρόπους αντιμετώπιζαν οι Βυζαντινοί τους γείτονές τους;

1. Οι «Πύλες της Κιλικίας». Στενό πέρασμα στη Μικρά Ασία.

2. Το Βυζάντιο και οι γειτονικοί λαοί.

3. Λίγα λόγια για τους γείτονες του Βυζαντίου

α. Οι Σλάβοι

Οι Σλάβοι ήταν γνωστοί στους Βυζαντινούς από τον 4ο αιώνα. Κατοικούσαν **πάνω από τον Δούναβη**, ανάμεσα στους ποταμούς Δνείπερο και Βιστούλα. Ασχολούνταν με τη γεωργία και ήταν ικανοί τεχνίτες ξυλουργοί. Ιδιαίτερη επίδοση είχαν στην κατασκευή μονόξυλων και άλλων πλωτών μέσων.

Η μετακίνηση των Αβάρων στην ίδια περιοχή ανάμειξε τους δύο λαούς και τους έφερε σε κάποιες προστριβές μεταξύ τους. Μετά την οριστική εγκατάσταση των Αβάρων εκεί, πολλοί Σλάβοι, πιεζόμενοι, πέρασαν τον Δούναβη και, ως ασύντακτες ομάδες, εγκαταστάθηκαν νοτιότερα στα βυζαντινά εδάφη. Άλλοι από αυτούς όμως, συνεργαζόμενοι με τους Αβάρους, έκαναν επιδρομές στις ίδιες περιοχές φτάνοντας ως τη Θεσσαλονίκη.

β. Οι Άβαροι

Οι Άβαροι ήταν λαός συγγενικός των Ούννων. Ήρθαν από τη μακρινή Μογγολία και αρχικά έμειναν στην περιοχή του **Καυκάσου**. Αργότερα, χρησιμοποιώντας και πλωτά μέσα, μετακινήθηκαν δυτικότερα και εγκαταστάθηκαν βορείως του Δούναβη, στις περιοχές που κατοικούσαν Σλάβοι. Εκεί δημιούργησαν κράτος μεγάλο και δυνατό και ήταν σε συνεχείς προστριβές με τους γείτονές τους.

Στο τέλος του 6ου αιώνα **Άβαροι και Σλάβοι** πέρασαν τον Δούναβη και κατέκλυσαν τις βόρειες επαρχίες του Βυζαντίου. Κατέβηκαν στη Θράκη και τη Μακεδονία και λεηλάτησαν τη Φιλιππούπολη, την Ανδριανούπολη και τη Θεσσαλονίκη. Οι Βυζαντινοί στο διάστημα αυτό είχαν παρόμοια προβλήματα στα ανατολικά σύνορα με τους Πέρσες. Γι' αυτό προσπάθησαν να τους αντιμετωπίσουν με στρατό, με χρήματα και με συνθήκες ειρήνης, τις οποίες όμως συχνά οι επιδρομείς παραβίαζαν.

γ. Οι Βούλγαροι

Οι Βούλγαροι ήταν λαός ασιατικής καταγωγής. Στον χώρο της Ευρώπης εμφανίστηκαν στα τέλη του 5ου αιώνα και αρχικά εγκαταστάθηκαν στη βορειοανατολική περιοχή του Εύξεινου Πόντου. Από εκεί μετακινήθηκαν νοτιότερα και κατέλαβαν την περιοχή πάνω από τις εκβολές **του Δούναβη**, που ήταν το βόρειο σύνορο της αυτοκρατορίας. Έχοντας τον χώρο αυτό ως ορμητήριο, στα μέσα του 7ου αιώνα, πέρασαν τον ποταμό και λεηλατώντας τις βυζαντινές επαρχίες, εγκαταστάθηκαν στην περιοχή που ορίζεται από τον Δούναβη, την οροσειρά του Αίμου και τον Εύξεινο Πόντο. Οι Βυζαντινοί δεν κατάφεραν να τους εμποδίσουν. Γι' αυτό υπέγραψαν συνθήκη ειρήνης μαζί τους, που τους επέτρεπε **να μένουν μόνιμα στα εδάφη της αυτοκρατορίας**, με την υποχρέωση να εμποδίζουν άλλους λαούς να κάνουν το ίδιο.

δ. Οι Άραβες και ο Μωάμεθ

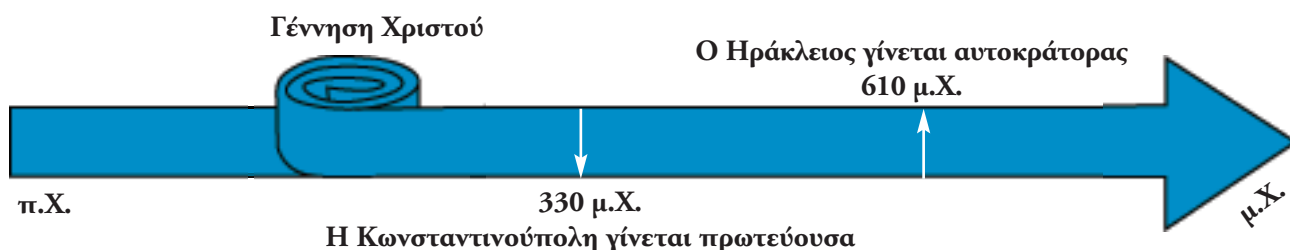
Οι Άραβες, ως τα μέσα του 7ου μ.Χ., αιώνα, ζούσαν στην άγονη αραβική χερσόνησο, χωρισμένοι σε ομάδες και φυλές. Οι περισσότεροι απ' αυτούς ήταν νομάδες, που αναζητούσαν καλύτερη ζωή και νερό, μετακινούμενοι από περιοχή σε περιοχή στις παρυφές της ερήμου. Άλλοι ήταν έμποροι και καμηλιέρηδες, που μετέφεραν με καραβάνια ταξιδιώτες και εμπορεύματα στις γειτονικές χώρες.

Οι Άραβες έμποροι γνώρισαν στα ταξίδια τους τις θρησκείες και τους πολιτισμούς των γειτονικών λαών. Ένωθαν θαυμασμό και γοητεία γι' αυτούς, αλλά στέκονταν διστακτικοί απέναντί τους. Το μικτό αυτό συναίσθημα των συμπατριωτών του εκμεταλλεύτηκε και αξιοποίησε ο **Μωάμεθ**, ένας έξυπνος και τολμηρός έμπορος-αρχηγός καραβανιών. Ο Μωάμεθ πήρε στοιχεία **πίστης** από τις μονοθεϊστικές θρησκείες, τον χριστιανισμό και τον ιουδαϊσμό, και λατρείας από την περσική και την αραβική παράδοση κι έφτιαξε μια νέα θρησκεία, τον **ισλαμισμό**. Οι αρχές και οι ιδέες του **Ισλάμ** καταγράφηκαν στο ιερό βιβλίο των Μουσουλμάνων, το Κοράνιο.

Η θρησκεία αυτή έγινε δεσμός ενότητας όλων των αραβικών φυλών και τις βοήθησε να οργανωθούν σε ένα έθνος, το **αραβικό**.

18. Πέρσες και Άβαροι συμμαχούν εναντίον του Βυζαντίου

Ο Ηράκλειος εκστρατεύει κατά των Περσών. Οι Άβαροι συνεννοούνται με τους Πέρσες και πολιορκούν από κοινού την Κωνσταντινούπολη, στο διάστημα που ο αυτοκράτορας βρίσκεται πολύ μακριά και του είναι αδύνατο να την υπερασπιστεί.

Στις αρχές του 7ου αιώνα¹ αυτοκράτορας στο Βυζάντιο έγινε ο **Ηράκλειος**, Έξαρχος² της Καρχηδόνας, ως τότε. Βρήκε όμως την αυτοκρατορία σε «δεινή» κατάσταση. Καθώς γράφει ο ιστορικός Θεοφάνης:

«ο βασιλιάς Ηράκλειος βρήκε το βυζαντινό κράτος παραλυμένον. Την Ευρώπην ερήμωσαν οι Άβαροι και την Ασίαν όλην κατὰστροψαν οι Πέρσες. Τις πόλεις αιχμαλώτισαν και τον στρατό των Ρωμαίων³ κατέστρεψαν στους πολέμους».

Το χειρότερο όμως γι' αυτόν ήταν ότι τα ταμεία του κράτους ήταν άδεια και χωρίς χρήματα δεν μπορούσε να οργανώσει τον παραμελημένο στρατό και στόλο. Προσπάθησε να κλείσει ειρήνη με έναν από τους δύο αντιπάλους. Οι Πέρσες όμως δε δέχονταν συζήτηση και οι Άβαροι ζητούσαν υπερβολικά ανταλλάγματα. Στις δύσκολες αυτές ώρες κοντά στον αυτοκράτορα στάθηκε ο **Πατριάρχης Σέργιος** ο οποίος, σύμφωνα με τον Θεοφάνη:

«έδωσε τα χρήματα της εκκλησίας ως δάνειο στο κράτος. Πήρε τα πολυκάντηλα και τα άλλα χρυσά σκεύη από τη Μεγάλη Εκκλησία, τα έδωσε στον αυτοκράτορα κι αυτός τα έκοψε νομίσματα».

Εμψυχωμένος τώρα ο Ηράκλειος, κι έχοντας τα οικονομικά μέσα, οργάνωσε τον στρατό και τον στόλο, επισκέυασε τα τείχη και συγκέντρωσε εφόδια και τροφές για τους κατοίκους της Πόλης. Μοίρασε γη στους στρατιώτες των συνόρων, με την υποχρέωση να την καλλιεργούν και να την υπερασπίζονται. Ακόμη, **έκλεισε ειρήνη** με τον Χαγάνο, τον αρχηγό των Αβάρων, προσφέροντάς του τα χρήματα που ζητούσε.

Έτσι, χωρίς την απειλή των Αβάρων τώρα, στράφηκε κατά των Περ-

1. Πέρσες και Άβαροι πολιορκούν την Κωνσταντινούπολη.

¹ Ο Ηράκλειος ανέβηκε στον θρόνο το 610 μ.Χ.

² Έξαρχος: διοικητής (της Καρχηδόνας και της βόρειας Αφρικής).

³ Ρωμαίων: οι Βυζαντινοί εξακολουθούσαν να ονομάζουν τους εαυτούς τους Ρωμαίους.

σών, που, στο διάστημα αυτό, με βασιλιά τον **Χοσρόη** είχαν κατακτήσει τη Συρία, την Παλαιστίνη και την Αίγυπτο. Αιχμαλώτισαν τον Πατριάρχη Ιεροσολύμων και μετέφεραν τον **Τίμιο Σταυρό** στην πρωτεύουσά τους Κτησιφώντα.

Ο Ηράκλειος, οδηγώντας ο ίδιος τον στρατό του, εκστράτευσε δυο φορές κατά των Περσών. Την πρώτη διέσχισε τη Μικρά Ασία και, χωρίς να πολεμήσει τους Πέρσες που βρισκόνταν εκεί, βάδισε κατά της Περσίας. Ήθελε, καθώς έλεγε, να χτυπήσει τον εχθρό στην καρδιά της δικής του χώρας. Τη φύλαξη της Πόλης, όσο θα έλειπε, ανέθεσε στον Πατριάρχη Σέργιο και στον μάγιστρο¹ Βώνο. Το σχέδιό του πέτυχε. Οι Πέρσες αναγκάστηκαν να αποσυρθούν από τη Μικρά Ασία και να επιστρέψουν στην Περσία.

Κατά τη δεύτερη εκστρατεία (626 μ.Χ.) όμως, οι Πέρσες τον αιφνιδίασαν. Ενώ εκείνος βρισκόταν στην Περσία, αυτοί συνεννοήθηκαν με τους Αβάρους και από κοινού πολιορκήσαν την Κωνσταντινούπολη από στεριά και θάλασσα.

Ο Ηράκλειος ήταν αδύνατο να επιστρέψει, τόσο μακριά που βρισκόταν. Ο Πατριάρχης Σέργιος και ο μάγιστρος Βώνος πρόσφεραν περισσότερα χρήματα στους Αβάρους, για να τηρήσουν τη συνθήκη ειρήνης και να λύσουν την πολιορκία. Οι Άβαροι όμως αρνήθηκαν και παρήγγειλαν στους άρχοντες της Πόλης:

«Παραδώστε μας την πόλη, γιατί δεν έχετε καμιά ελπίδα να σωθείτε, εκτός αν γίνετε ψάρια και διαφύγετε κολυμπώντας ή πουλιά και πετάξετε στον ουρανό».

Η προκλητική αυτή απάντηση, αντί να φοβίσει, εξόργισε τους Βυζαντινούς. Χωρίς διαταγμό και με κάθε μέσο υπερασπίστηκαν την πόλη τους. Πολεμώντας γενναία απέκρουσαν τις επιθέσεις στη στεριά και βύθισαν με τους δρόμωνές τους τα μονόξυλα των Αβάρων στη θάλασσα. Οι Πέρσες, βλέποντας αυτή την εξέλιξη, έλυσαν την πολιορκία και αναχώρησαν γρήγορα για τη χώρα τους.

Η Πόλη σώθηκε. Οι κάτοικοί της απέδωσαν τη σωτηρία της στην Παναγία και όρθιοι, όλη τη νύχτα, έψαλαν προς τιμή της τον **Ακάθιστο Ύμνο**.

Η είδηση της νίκης έφτασε και στον αυτοκράτορα. Ο στρατός του, ενθαρρυμένος τώρα, νίκησε τους Πέρσες σε αλλεπάλληλες μάχες. Ελευθέρωσε τις υποδουλωμένες περιοχές, ξαναπήρε τον **Τίμιο Σταυρό** και τους ανάγκασε να υπογράψουν ειρήνη και να επανέλθουν στα αρχικά τους σύνορα. Ο Ηράκλειος γύρισε θριαμβευτής στην Κωνσταντινούπολη.

■ **Πώς η εκκλησία βοήθησε το Βυζαντινό κράτος να ξεπεράσει τα οικονομικά του προβλήματα;**

■ **Οι Άβαροι παρασπόνδησαν², συνεργάστηκαν με τους Πέρσες και επιτέθηκαν από κοινού στο Βυζάντιο. Πώς κρίνετε τις ενέργειές τους;**

2. Χάρτης εκστρατείας του Ηράκλειου και των κινήσεων των εχθρών.

Με πράσινο χρώμα εμφανίζονται οι κινήσεις των Αβάρων, με κόκκινο των Περσών και με μαύρο του Ηρακλείου.

¹ **μάγιστρος:** πρωθυπουργός.

² **παρασπονδῶ:** παραβαίνω τις συνθήκες, αθετώ τις συμφωνίες.

4. Ο θρύλος του Ηράκλειου

«Η φήμη του Ηράκλειου (ως άξιου αυτοκράτορα και στρατηγού) επισκίασε τη φήμη του Ιουστινιανού, ακόμα και του Κωνσταντίνου. Ο θρύλος του επέζησε για πολύ ανάμεσα στους πληθυσμούς των περιοχών που γνώρισαν τα κατορθώματά του.»

Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ, *Η πολιτική ιδεολογία της Βυζαντινής αυτοκρατορίας*.

5. Οι Άβαροι

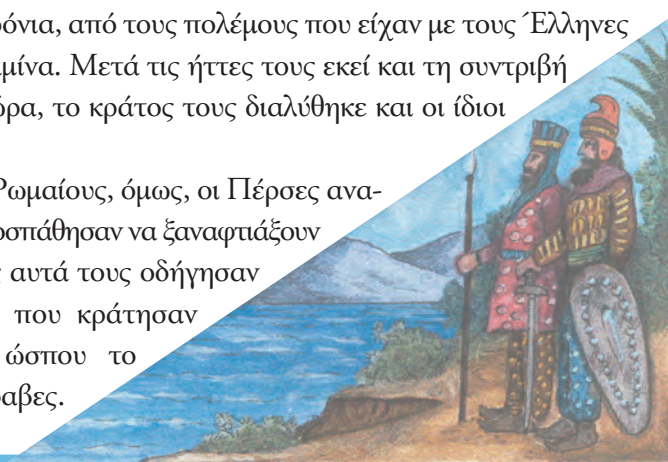
Οι Άβαροι πρωτοφάνηκαν στο Βυζάντιο στα χρόνια του Ιουστινιανού. Το 558 συγκεκριμένα, οι κάτοικοι της Κωνσταντινούπολης προσέτρεξαν να δουν έθνος παράδοξο, του οποίου αντιπροσωπεία είχε φτάσει στην πρωτεύουσα. Είχαν πολύ μακριά μαλλιά δεμένα πλεξούδες, η δε λειπή φορεσιά τους ήταν όμοια με των άλλων Ούννων. Ήταν Άβαροι πρεσβευτές και έφερναν στον αυτοκράτορα προτάσεις συμμαχίας. Ο Ιουστινιανός δέχτηκε τις ειρηνικές προτάσεις τους, αρνήθηκε όμως να τους παραχωρήσει εδάφη για να εγκατασταθούν εντός των συνόρων, όπως του ζητούσαν.

Θεοφάνης (βυζαντινός ιστορικός).

6. Οι Πέρσες

Οι Πέρσες μάς είναι γνωστοί από τα αρχαία χρόνια, από τους πολέμους που είχαν με τους Έλληνες στον Μαραθώνα, τις Θερμοπύλες και τη Σαλαμίνα. Μετά τις ήττες τους εκεί και τη συντριβή τους από τον Μεγαλέξανδρο στη δική τους χώρα, το κράτος τους διαλύθηκε και οι ίδιοι δεν ενόχλησαν ξανά τους Έλληνες.

Ύστερα από την υποταγή της Ελλάδας στους Ρωμαίους, όμως, οι Πέρσες ανασυντάχθηκαν. Οργάνωσαν το κράτος τους και προσπάθησαν να ξαναφτιάξουν την παλιά τους αυτοκρατορία. Τα σχέδιά τους αυτά τους οδήγησαν σε σκληρές διαμάχες με τους Βυζαντινούς, που κράτησαν διακόσια περίπου χρόνια (5ο έως 7ο αιώνα), ώσπου το κράτος τους διαλύθηκε οριστικά από τους Άραβες.

7. Οι βυζαντινοί δρόμωνες

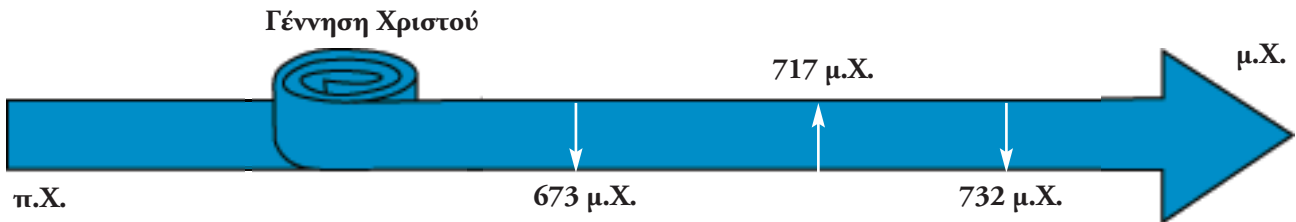
«Οι δρόμωνες ήταν μεγάλα πολεμικά πλοία με δυο συνήθως πανιά, διακόσιους περίπου κωπηλάτες κι άλλους τόσους μαχητές. Στις ειρηνικές περιόδους, πολλοί δρόμωνες με μικρές τροποποιήσεις, μετατρέπονταν σε εμπορικά πλοία και υπηρέτουσαν το εμπόριο της Μεσογείου και του Πόντου, το οποίο για πολλούς αιώνες ήταν στα χέρια των Βυζαντινών».

Εγκυκλοπαιδικό λεξικό Ηλίου

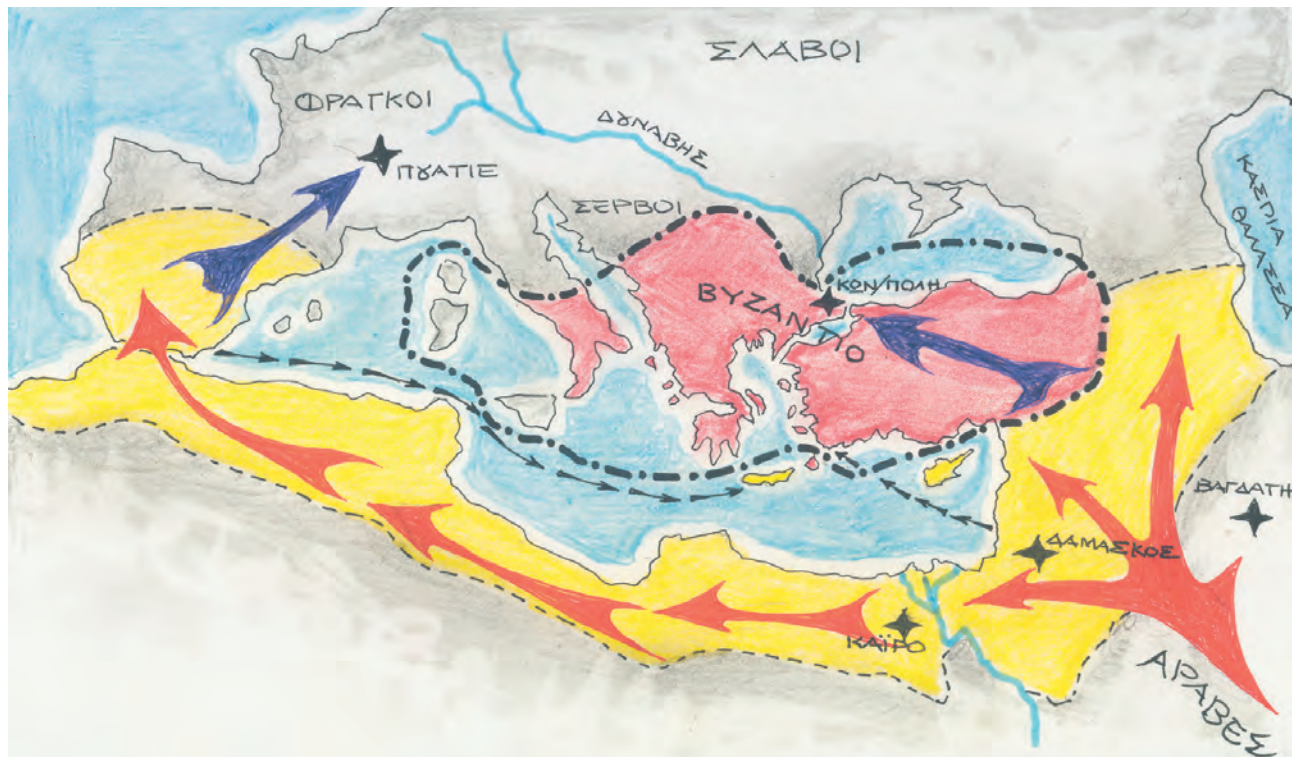
19. Οι Βυζαντινοί και οι Άραβες

Οι Άραβες προσπαθούν να καταλάβουν εδάφη της Μικράς Ασίας και να εγκατασταθούν στην Ευρώπη. Συναντούν την αντίσταση των Βυζαντινών και αλλάζοντας πορεία περνούν από τη βόρεια Αφρική στην Ισπανία.

Οι μακροχρόνιοι πόλεμοι ανάμεσα στους Πέρσες και τους Βυζαντινούς εξάντλησαν και τα δυο κράτη. Το γεγονός αυτό εκμεταλλεύτηκαν οι Άραβες. Μέσα σε λίγα χρόνια επεκτάθηκαν από την άγονη Αραβία και κατέλαβαν πολλές περσικές και βυζαντινές περιοχές. Έκαναν πρωτεύουσά τους τη Δαμασκό της Συρίας κι έγιναν διαρκής κίνδυνος για το Βυζάντιο.

Με στόλο, κατέλαβαν την Κύπρο, τη Ρόδο και άλλα νησιά του Αιγαίου ανοίγοντας θαλάσσιο δρόμο για την Κωνσταντινούπολη. Η κατάκτησή της, άλλωστε, ήταν ο μόνιμος σκοπός τους. Με πολύ στρατό και στόλο προσπάθησαν να καταλάβουν τη βασιλεύουσα η οποία δύο φορές¹ βρέθηκε ζωσμένη από στεριά και θάλασσα.

1. Χάρτης που απεικονίζει τις κινήσεις των Αράβων και τις περιοχές που αυτοί κατέλαβαν στην Ασία, την Αφρική και την Ευρώπη.

¹ Η πρώτη έγινε το 673 μ.Χ. και κράτησε πέντε χρόνια. Η δεύτερη έγινε το 717 μ.Χ.

Ο αυτοκράτορας **Λέων Γ΄ ο Ίσαυρος** και οι πολιορκημένοι Βυζαντινοί πέρασαν δύσκολες ώρες και αντιστάθηκαν γενναία. Τη νίκη όμως τους έδωσε το «**υγρό πυρ**», το οποίο αποδείχθηκε ανίκητο όπλο στα χέρια τους. Μ' αυτό έκαψαν μεγάλο μέρος από τον στόλο των Αράβων, τους ανάγκασαν να λύσουν την πολιορκία και να επιστρέψουν νικημένοι στα εδάφη τους.

2. Με το «υγρό πυρ» νίκησαν τους Άραβες οι Βυζαντινοί.

Παρά την αποτυχία τους αυτή, όμως, οι Άραβες δεν απογοητεύτηκαν. Στράφηκαν δυτικά, κατέλαβαν την Αίγυπτο, την Καρχηδόνα και, σχεδόν χωρίς αντίσταση, στις αρχές του 8ου αιώνα, πέρασαν στην Ισπανία. Από εκεί, αφού οργανώθηκαν καλύτερα, διάβηκαν τα Πυρηναία¹ και προσπάθησαν να περάσουν στην Ευρώπη από τον δρόμο της Δύσης. Οι συνασπισμένοι Φράγκοι όμως, με αρχηγό τον **Κάρολο Μαρτέλο**, τους νίκησαν στο **Πουατιέ της Γαλλίας** και τους ανάγκασαν να επιστρέψουν στην Ισπανία (732 μ.Χ).

3. Αναπαράσταση βυζαντινής βαλλίστρας υγρού πυρός. (Μουσείο Τεχνολογίας, Θεσσαλονίκη)

Μετά τις ήττες αυτές, στην Κωνσταντινούπολη και στο Πουατιέ, οι δρόμοι των Αράβων προς την Ευρώπη έκλεισαν οριστικά.

- Με ποιες μάχες τα ευρωπαϊκά κράτη αντιμετώπισαν τις επιθέσεις των Αράβων;
- Με ποιο όπλο οι Βυζαντινοί αντιμετώπισαν τους Άραβες; Ήταν σημαντικός ο ρόλος του στην έκβαση των πολέμων;

4. Υγρό πυρ

4.α. Βυζαντινοί εξακοντίζουν «υγρό πυρ» κατά εχθρικού πλοίου.

Μικρογραφία από βυζαντινό χειρόγραφο (Μαδρίτη, Εθνική Βιβλιοθήκη).

«Το υγρό πυρ ήταν εφεύρεση του Σύρου μηχανικού Καλλίνικου. Η παρασκευή του ήταν κρατικό μυστικό κι ακόμη δεν ξέρουμε ακριβώς από τι και πώς φτιαχόταν. Φαίνεται πως ήταν ένα εύφλεκτο μίγμα από θειάφι, πίσσα, νίτρο, φώσφορο κ.ά. Όταν αναφλεγόταν δεν έσβηνε ούτε στο νερό. Το εξακόντιζαν με μακριούς σωλήνες, τα σιφώνια, ή το πετούσαν, μέσα σε πήλινα δοχεία, με βαλλίστρες και καταπέλτες από τα πολεμικά πλοία, τους δρόμωνες.

Για πολλούς αιώνες το «ελληνικό πυρ», όπως αλλιώς το έλεγαν, ήταν ακαταμάχητο όπλο στα χέρια των Βυζαντινών. Η παντοδυναμία του κράτησε ως τον 12ο αιώνα, που ανακαλύφτηκε η πυρίτιδα και τα πυροβόλα όπλα».

του κράτησε ως τον 12ο αιώνα, που ανακαλύφτηκε η πυρίτιδα και τα πυροβόλα όπλα».

¹ Πυρηναία: Οροσειρά ανάμεσα στην Ισπανία και τη Γαλλία.

5. Η Κρήτη στα χέρια των Σαρακηνών

5.α. Ο Νικηφόρος Φωκάς επιστρέφει θριαμβευτής στην Κωνσταντινούπολη μετά τις νίκες του κατά των Αράβων.

Οι Άραβες που εγκαταστάθηκαν στην Ισπανία για πολλά χρόνια επιδόθηκαν σε έργα ειρήνης. Τον 9ο αιώνα όμως, μια μεγάλη ομάδα απ' αυτούς, γνωστοί ως Σαρακηνοί, κυριάρχησαν στη Μεσόγειο ως πειρατές. Σε μια από τις επιδρομές αυτές επιτέθηκαν στην Κρήτη και, παρά την αντίσταση των κατοίκων της, την κατέλαβαν και την έκαναν ορμητήριο των πειρατικών επιδρομών τους. Η Κρήτη έμεινε υπόδουλη εκατό περίπου χρόνια, ώσπου ο στρατηγός **Νικηφόρος Φωκάς**, πολεμώντας σκληρά εναντίον των Σαρακηνών απελευθέρωσε το νησί και απάλλαξε τη Μεσόγειο από την πειρατεία.

6. Η «άλλη πλευρά» των Αράβων

Οι Άραβες στις βυζαντινές περιοχές που κατέλαβαν, ήρθαν σε επαφή με τον ελληνικό πολιτισμό, που ανθούσε εκεί από τα χρόνια του Μεγαλέξανδρου. Στην Αντιόχεια, τη Δαμασκό και την Αλεξάνδρεια υπήρχαν σχολές, μουσεία, έργα τέχνης και πνευματική παράδοση, που έγιναν δικά τους. Οι Άραβες δέχτηκαν την επίδρασή τους, τα σεβάστηκαν και πήραν πολλά στοιχεία τους για τον δικό τους πολιτισμό.

Το γειτόνεμά τους με το Βυζάντιο δεν ήταν διαρκής πόλεμος. Ανάμεσά τους υπήρξαν περίοδοι μακράς ειρήνης και συνεργασίας. Βυζαντινοί τεχνίτες διακόσμησαν αραβικούς ναούς και παλάτια. Βυζαντινοί έμποροι πήγαιναν σε αραβικές χώρες και Άραβες επισκέπτονται συχνά τις αγορές της Πόλης και της Τραπεζούντας.

Χριστιανοί μοναχοί στα μοναστήρια της Συρίας μετέφρασαν στα αραβικά έργα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, ιδιαίτερα του Αριστοτέλη και του Ιπποκράτη. Πολλά από αυτά τα έργα τα γνωρίζουμε σήμερα μόνο από τις αραβικές μεταφράσεις τους. Βυζαντινοί δάσκαλοι, ακόμη, διδάξαν ελληνικά σε αραβικά σχολεία. Τα δύο κράτη τέλος αντάλασαν συχνά διπλωματικές αντιπροσωπείες, οι οποίες γίνονταν δεκτές με εντυπωσιακές τελετές στις αυλές της Κωνσταντινούπολης και της Βαγδάτης.

20. Η φύλαξη των ανατολικών συνόρων και οι Ακρίτες

Τα σύνορα της αυτοκρατορίας προστατεύονται από μόνιμους φρουρούς, τους Ακρίτες. Με τα κατορθώματά τους γίνονται αγαπητοί στον λαό, που τους κρατάει αθάνατους με τους θρύλους και τα τραγούδια του.

Τα σύνορα της αυτοκρατορίας ήταν απέραντα και η φύλαξή τους ήταν διαρκής φροντίδα για το Βυζαντινό κράτος. Ιδιαίτερα δύσκολη ήταν η προστασία των **ανατολικών συνόρων**. Αρχίζαν από τον Καύκασο και τον Εύξεινο Πόντο, κι ακολουθώντας τον Τίγρη και τον Ευφράτη ποταμό έφταναν ως τον Περσικό Κόλπο. Πέρα από τα σύνορα αυτά ζούσαν λαοί που, συχνά, έκαναν επιδρομές και λεηλατούσαν τις ανατολικές βυζαντινές περιοχές.

Για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα αυτό οι Βυζαντινοί, έβαλαν στις **άκρες** αυτές των συνόρων μόνιμους φρουρούς που τους ονόμαζαν **Ακρίτες**. Στους Ακρίτες έδιναν δωρεάν γη για καλλιέργεια¹, άλογα και πανοπλίες για τους πολέμους και τους απάλλασαν από τους φόρους.

Οι Ακρίτες έγιναν ονομαστοί στα χρόνια που απειλούσαν το Βυζάντιο οι Άραβες (7ος – 10ος αι.). Χιλιάδες παλικάρια, οργανωμένα σε μεγάλες ομάδες, φρουρούσαν τα περάσματα των συνόρων κι εμπόδιζαν τους εχθρούς να λεηλατούν τα μέρη εκείνα. Όταν δεν πολεμούσαν, γυμνάζονταν στο τρέξιμο και στο κοντάρι. Βοηθούσαν ακόμη να οχυρωθούν οι ακριτικές πόλεις και να χτιστούν κάστρα και βίγλες² στα μέρη τα οποία φύλαγαν.

Ο λαός τούς ένιωθε προστάτες του, τους αγαπούσε και τους θαύμαζε για την ανδρεία τους. Κι έτσι ανδρειωμένους τους εξύμνησε στα **ακριτικά τραγούδια**. Τα τραγούδια αυτά, που μιλούν για τη ζωή και τους αγώνες των Ακριτών, σώθηκαν από γενιά σε γενιά, αγαπήθηκαν από τον λαό μας κι έγιναν η αρχή των δημοτικών μας τραγουδιών.

Ο πιο ξακουστός από τους Ακρίτες ήταν ο **Βασίλειος Διγενής**, που στο πρόσωπό του συγκέντρωνε τα χαρίσματα όλων των Ακριτών και εξυμνήθηκε ξέχωρα στο έπος³ «Βασίλειος Διγενής Ακρίτας».

Στην Κύπρο, στον Πόντο, στην Κρήτη και σ' όλη την Ελλάδα μιλούν και τραγουδούν, ακόμη και σήμερα, για «της γης τον ανδρειωμένο», που είναι απόγονος του Ηρακλή, του Αχιλλέα και του Μεγαλέξανδρου, αλλά και πρόγονος του κλέφτη του 1821.

1. Οι Ακρίτες γυμνάζονταν για να είναι πάντα ετοιμοπόλεμοι.

¹ Όσοι έπαιρναν **στρατιωτόπι**, αναλάμβαναν την υποχρέωση να το υπερασπίζονται τις ώρες των κινδύνων.

² **βίγλα**: μικρό ασφαλισμένο παρατηρητήριο, σε ψηλό μέρος.

³ **έπος**: πολύστιχο ποίημα που μιλά για ηρωικά κατορθώματα.

- Γιατί οι Βυζαντινοί τοποθέτησαν μόνιμους φρουρούς στα σύνορα;
- Πώς περνούσαν οι Ακρίτες τον καιρό της ειρήνης;
- Γιατί αγαπήθηκαν τόσο πολύ και τραγουδήθηκαν από τον λαό οι Ακρίτες;

2. Ο Διγενής στην Κύπρο και στην Κρήτη

«Στην Κύπρο και στην Κρήτη μολογούν πως ο Διγενής, εκτός από τη φύλαξη των συνόρων της Ανατολής είχε έγνοια και για τα δύο νησιά, την Κύπρο και την Κρήτη, που τα χρόνια εκείνα δέχονταν συχνά πυκνά τις επιθέσεις των Αράβων (Σαρακηνών).

Για να βρεθεί κοντά τους, λέει, τις ώρες που κινδύνευαν, πάταε γερά στην Ασία, στήριζε το δεξί του χέρι στις κορυφές των κυπριακών βουνών και μ' ένα πήδημα βρισκόταν ορθός στην κορυφή του Ψηλορείτη, γυροφέροντας τη ματιά του στα πέλαγα του νησιού, μην τ' απειλούν σαρακηνά καράβια. Θεριός, όμως, καθώς ήταν ο ίδιος και δυνατά καθώς ήταν τα σάλτα⁴ του, άφησαν σημάδι της παλάμης του στο κυπριακό βουνό, τον Πενταδάχτυλο, και αγχάρι της πατημασιάς του στον Ψηλορείτη της Κρήτης που οι παλιοί το λεν ακόμη: «η πατουχιά⁵ του Διγενή!».

2.α. Ο Διγενής στην Κύπρο και στην Κρήτη.

3. Τα ακριτικά τραγούδια

Για το πέρασμα του Διγενή από την Κρήτη, μιλούν και τα ριζίτικα τραγούδια, που τραγουδιούνται ακόμη στο νησί και κρατούν ζωντανή τη μνήμη της παλικαριάς και του άδικου θανάτου του:

«Ο Διγενής ψυχομαχεί κι η γη τότε τρομάσσει.
Βροντά κι αστράφτει ο ουρανός και σειέται ο απάνω κόσμος.
Κι ο κάτω κόσμος άνοιξε και τρίζουν τα θεμέλια
και η πλάκα τον ανατριχιά πώς θα τότε σκεπάσει,
πώς θα σκεπάσει τον αϊτό, της γης τον αντρειωμένο.

Σπίτι δεν τον εσκεπάζε, σπήλιο δεν τον εχώρει,
τα όρη εδρασκελίζε, βουνών κορφές επήδα.
Στο γλάκιο⁶ πιάνει ο νιος λαγό, στον πήδο πιάνει αγρίμι,
την πέρδικα την πλουμιστή ξοπίσω την αφήνει.
Ζηλεύει ο Χάρος, με χωσιά⁷ μακριά τότε βιγλίζει
κι ελάβωσέ του την καρδιά και την ψυχή του επήρε».

Συλλογή Στίλπωνος Κυριακίδου.

3.α. Ο κρητικός λυράρης Νίκος Ξυλούρης τραγούδησε με επιτυχία ακριτικά τραγούδια της πατρίδας του.

⁴ σάλτο: δυνατό πήδημα.

⁵ πατουχιά: πατημασιά.

⁶ γλάκιο: τρέξιμο.

⁷ χωσιά: ενέδρα, παγίδα, μπαμπεσιά.

4. Οι Ακρίτες τον καιρό της ειρήνης

Στους φρουρούς των συνόρων μοιράζονταν δημόσιες εκτάσεις γης, με την υποχρέωση να τις καλλιεργούν και να τις βελτιώνουν. Στη διπλή αυτή φροντίδα των Ακριτών αναφέρεται και το παρακάτω ακριτικό τραγούδι, που τραγουδιέται μέχρι σήμερα από τους Έλληνες του Πόντου. Σύμφωνα μ' αυτό ο γενναίος Ακρίτας-πολεμιστής είναι τόσο άξιος γεωργός και επιδέξιος καλλιεργητής, που και τα πουλιά ακόμη τον θαυμάζουν και τον μακαρίζουν για το περιβόλι του:

«Ακρίτας κάστρον έχτισε κι ακρίτας περιβόλι,
σ' έναν τόπο ομαλό, σε καρπερό λιβάδι.

Όσα του κόσμου τα φυτά, κει φέρνει και φυτεύει
κι όσα του κόσμου τ' αμπελιά, κει φέρνει κι αμπελώνει
κι όσα του κόσμου τα νερά, κει φέρνει κι αυλακώνει
κι όσα του κόσμου τα πουλιά, κει πάνε και φωλεύουν.
Πάντα κελάηδαν κι έλεγαν: «Πάντα να ζεις Ακρίτα!»

Ποντιακό τραγούδι

5. Ακρίτας οργώνει το στρατιωτόπι του.

(Εικόνα από βυζαντινή μικρογραφία)

21. Το Βυζάντιο εκχριστιανίζει τους Σλάβους

Οι σλαβικές φυλές οργανώνονται σε κράτη. Επικοινωνούν με το Βυζάντιο και δέχονται απ' αυτό τη θρησκεία και τον πολιτισμό του.

Από τον 4ο έως τον 7ο αιώνα οι σχέσεις των Βυζαντινών με τους Σλάβους δεν ήταν καλές. Κύρια αιτία αυτής της έντασης ήταν οι επιθέσεις που έκαναν οι Σλάβοι, μαζί με άλλους λαούς, κατά των βυζαντινών περιοχών.

Από τις αρχές του 8ου αιώνα όμως οι σχέσεις αυτές βελτιώθηκαν. Πολλοί Σλάβοι εγκαταστάθηκαν στη νότια Βαλκανική και ενσωματώθηκαν στους βυζαντινούς πληθυσμούς και στον τρόπο ζωής τους. Κοντά τους γνώρισαν τη χριστιανική θρησκεία και πολλοί βαφτίστηκαν χριστιανοί. Σ' αυτούς συχνά οι Βυζαντινοί έδιναν γη για καλλιέργεια και τους χρησιμοποιούσαν ως μισθοφόρους στον στρατό ή ως τεχνίτες στα δημόσια έργα.

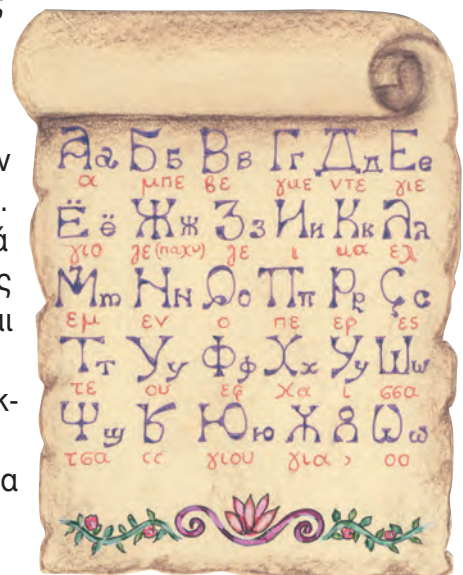
Δεν έγινε το ίδιο όμως με τους Σλάβους της βόρειας Βαλκανικής. Εκεί οι σλαβικές φυλές συνεργάστηκαν μεταξύ τους και οργάνωσαν δικά τους κράτη. Το διοικητικό σύστημά τους ήταν επηρεασμένο από το Βυζάντιο, με το οποίο επικοινωνούσαν και, για μεγάλες περιόδους, διατηρούσαν καλές σχέσεις.

Το 862 μ.Χ., ο Σλάβος ηγεμόνας της Μοραβίας **Ρατισλάβος** έστειλε πρεσβεία στην Κωνσταντινούπολη και ζήτησε από τους Βυζαντινούς να στείλουν ιεραποστόλους για να διδάξουν στον λαό του τη χριστιανική πίστη. Ο αυτοκράτορας **Μιχαήλ ο Γ'** αποδέχτηκε την πρόσκληση του Ρατισλάβου και ο πατριάρχης **Φώτιος** ανέθεσε τη σημαντική αυτή αποστολή σε δυο αδελφούς από τη Θεσσαλονίκη, τον **Κύριλλο** και τον **Μεθόδιο**, επίλεκτα στελέχη της εκκλησίας και της Πατριαρχικής Σχολής, οι οποίοι μιλούσαν τη σλαβική γλώσσα.

Οι δυο ιεραπόστολοι πήγαν με επιλεγμένους συνεργάτες τους στη Μοραβία και εργάστηκαν εκεί επί τρία χρόνια. Εκπαίδευσαν μαθητές και ιερείς, οργάνωσαν τη λειτουργία της εκκλησίας και κήρυξαν τον χριστιανικό λόγο. Επειδή όμως η σλαβική γλώσσα δεν είχε δική της γραφή, επινόησαν το **σλαβικό αλφάβητο**, που βάση του έχει το ελληνικό. Έτσι μετέφρασαν σε απλό και κατανοητό λόγο τα ιερά κείμενα και έθεσαν τις βάσεις της γραπτής σλαβικής γλώσσας. Το έργο που δημιούργησαν ήταν μεγάλο και σημαντικό:

- Εκχριστιάνισαν¹ τους Σλάβους και οργάνωσαν την εκκλησία τους.
- Συνέβαλαν στην ανάπτυξη φιλικών δεσμών ανάμεσα στους σλαβικούς λαούς και το Βυζάντιο.

Οι δεσμοί αυτοί διατηρούνται και στις μέρες μας.

1. Σλαβικό αλφάβητο.

- Ποια μέτρα πήρε το βυζαντινό κράτος για τους Σλάβους που είχαν μπει στα εδάφη του;
- Ποιοι ανέλαβαν να εκχριστιανίσουν τους Σλάβους; Περιορίστηκαν μόνο σ' αυτή την αποστολή;

2. Κωνσταντίνος-Κύριλλος και Μεθόδιος

Ο Κύριλλος και ο Μεθόδιος ήταν γιοι σεβαστής οικογένειας, που ζούσε στη Θεσσαλονίκη. Ο Κύριλλος ήταν μεγαλύτερος και γεννήθηκε γύρω στα 822 μ.Χ. και τον ονόμασαν Κωνσταντίνο. Και οι δύο

2.α. Οι άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος.

φοιτούσαν σε σχολείο της πατρικής τους πόλης και διακρίνονταν για το ήθος και τη φιλομάθειά τους.

Ο πατέρας τους πέθανε, όταν ο Κωνσταντίνος ήταν δεκατεσσάρων ετών. Τότε, από τη σχολή της Μαγναύρας πρότειναν στη μητέρα τους να στείλει τους δυο γιους της να σπουδάσουν δωρεάν στο αυτοκρατορικό σχολείο. Η προσφορά έγινε δεκτή κι έτσι οι δυο αδελφοί βρέθηκαν στην Πόλη.

Ο Κωνσταντίνος σπούδασε αριθμητική και γεωμετρία με δάσκαλο τον Λέοντα τον Μαθηματικό, καθώς και φιλοσοφία με δάσκαλο τον μετέπειτα πατριάρχη Φώτιο. Σπούδασε ακόμα μουσική, ρητορική και αστρονομία. Έμαθε να μιλά πολλές γλώσσες και ιδιαίτερα τη σλαβική. Το όνομα Κύριλλος το απέκτησε όταν δέχτηκε το μοναχικό σχήμα.

Ο αδελφός του Μεθόδιος, σπούδασε διοίκηση και οικονομία και υπηρέτησε σε διοικητικές θέσεις της εκκλησίας. Ασπάστηκε και αυτός τον μοναχικό βίο και μόνασε στον Όλυμπο της Βιθυνίας.

3. Η παγκόσμια αναγνώριση του Κύριλλου και του Μεθόδιου

«Όποιος ασχοληθεί με την ιστορία των Σλάβων, όποιος ταξιδέψει στις χώρες τους, βρίσκει παντού τον Κύριλλο και τον Μεθόδιο. Σ' όλες τις σλαβικές πόλεις, την Πράγα, το Βελιγράδι, τη Σόφια και τη Μόσχα οι δυο αυτοί θεσσαλονικείς θεωρούνται ως εθνικοί προστάτες τους. Οι επιστήμονες γράφουν την ιστορία τους, ο λαός τους σέβεται, η Ορθόδοξη Εκκλησία τους τιμά ως αγίους και οι πολιτικοί βλέπουν σ' αυτούς το σύμβολο της ενότητας για τη φυλή τους».

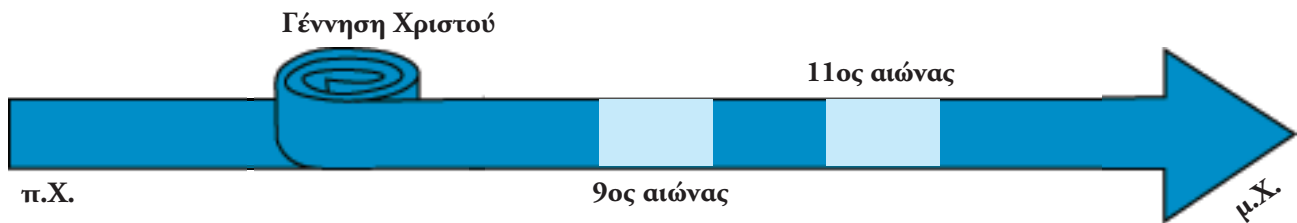
Λ. Λεζέ

¹ **εκχριστιανίζω:** πείθω άτομα ή λαούς να αποδεχθούν τον χριστιανισμό.

22. Φιλικές σχέσεις και συγκρούσεις με τους Βούλγαρους και τους Ρώσους

Βούλγαροι και Ρώσοι επικοινωνούν με το Βυζάντιο και εκχριστιανίζονται. Οι σχέσεις τους με το βυζαντινό κράτος όμως περνούν και περιόδους εντάσεων και συγκρούσεων.

A. Οι Βούλγαροι

Στις αρχές του 9ου αιώνα οι Βούλγαροι εξακολουθούσαν να κατοικούν μέσα στα εδάφη του Βυζαντίου, έχοντας την υποχρέωση να εμποδίζουν άλλους λαούς να κάνουν το ίδιο. Δεν περιορίστηκαν όμως στα εδάφη που όριζε η συνθήκη τους με το Βυζάντιο και σταδιακά προσπάθησαν να προσαρτήσουν στο κράτος που ίδρυσαν όλες τις περιοχές όπου ως τότε κατοικούσαν οι Σλάβοι.

Η ενέργειά τους αυτή οδήγησε σε προστριβές και συγκρούσεις με το Βυζάντιο, που κράτησαν περίπου δύο αιώνες. Τον 9ο αιώνα οι Βούλγαροι, με αρχηγό τους τον **Κρούμο**, έκαναν επιδρομές στη Θράκη κι έφτασαν ως και την Κωνσταντινούπολη. Οι Βυζαντινοί κατάφεραν να τους απωθήσουν ύστερα από σκληρές μάχες. Σε μια από αυτές μάλιστα σκοτώθηκε ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Νικηφόρος Α΄.

Υπήρξαν όμως και περίοδοι ειρηνικής συνύπαρξης και καλής γειτονίας μεταξύ τους. Στα χρόνια που βασιλιάς των Βουλγάρων ήταν ο **Βόγορης**, οι σχέσεις τους ξανάγιναν ειρηνικές. Ο Βόγορης βαφτίστηκε χριστιανός και πήρε το όνομα **Μιχαήλ**. Το παράδειγμά του ακολούθησαν χιλιάδες άλλοι ομοεθνείς του. Την ίδια περίοδο πήραν από τους Σλάβους το **κυριλλικό αλφάβητο** και το χρησιμοποίησαν για την οργάνωση του κράτους, για την εκπαίδευσή τους και για τη λειτουργία της εκκλησίας τους. Έτσι ήρθαν πιο κοντά στον τρόπο ζωής και στον πολιτισμό των Βυζαντινών.

Τα ειρηνικά χρόνια όμως δεν κράτησαν πολύ. Όταν αρχηγός των Βουλγάρων έγινε ο **Συμεών**, άρχισαν νέοι πόλεμοι με τους Βυζαντινούς. Ο αυτοκράτορας **Νικηφόρος Φωκάς**, βρέθηκε σε τόσο δύσκολη θέση, ώστε ζήτησε τη βοήθεια και των Ρώσων για να τους αντιμετωπίσει.

Λίγα χρόνια αργότερα οι Βούλγαροι, με αρχηγό τον **Σαμουήλ**, επιτέθηκαν ξανά κι έκαναν φοβερές καταστροφές στις ελληνικές περιοχές, φτάνοντας ως την Πελοπόννησο. Ακολούθησαν σκληρές και μακροχρόνιες συγκρούσεις ανάμεσα στους δυο στρατούς. Ο βυζαντινός στρατηγός **Νικηφόρος Ουρανός** τους αντιμετώπισε νικηφόρα στον **Σπερχειό** ποταμό και ο αυτοκράτορας **Βασίλειος ο Β΄** συνέτριψε τον στρατό τους στα στενά του **Κλειδιού** της Μακεδονίας,

1. Το βάπτισμα του Βόγορη – Μιχαήλ. Μικρογραφία από βουλγαρικό χειρόγραφο (Βιβλιοθήκη Βατικανού)

πλάι στον ποταμό Στρυμόνα (1014). Μετά τις ήττες αυτές, το βουλγαρικό κράτος διαλύθηκε και η Βουλγαρία έγινε βυζαντινή επαρχία. Για πολλές δεκαετίες ύστερα οι Βούλγαροι δεν ενόχλησαν πλέον το Βυζάντιο.

■ Γιατί οι σχέσεις Βυζαντινών και Βουλγάρων βελτιώθηκαν όταν ο Βόγορης και πολλοί Βούλγαροι έγιναν Χριστιανοί;

2. Ο Πατριάρχης Φώτιος προς τους επισκόπους της αυτοκρατορίας:

«Το έθνος των Βουλγάρων με τον εκχριστιανισμό του άλλαξε. Έγινε τόσο ήμερο και συνετό, ώστε εγκαταλείποντας τις πλάνες της ειδωλολατρίας ήρθε, παραδόξως, στο κέντρο της χριστιανικής πίστης».

Φώτιος, Επιστολές.

3. Ο Βασίλειος Β' στην Αθήνα

«Μετά την υποταγή των Βουλγάρων, ο αυτοκράτορας Βασίλειος ο Β' κατέβηκε στη νότια Ελλάδα, για να εμφυλώσει τους πληθυσμούς που είχαν υποστεί τις επιθέσεις και τις καταστροφές τους:

Φτάνοντας στην Αθήνα, ανέβηκε στην Ακρόπολη και πρόσφερε τα ευχαριστήρια της νίκης στη Θεοτόκο. Αφού κόσμησε τον ναό της με πολλά λαμπρά και πολυτελή αναθήματα, γύρισε στην Κωνσταντινούπολη».

Γεώργιος Κεδρηνός, Σύνοψις Ιστοριών (11ος αιων.)

3.α. Ο Παρθενώνας στα βυζαντινά χρόνια λειτούργησε ως ναός της Παναγίας της Αθηνιώτισσας.

(Χαλκογραφία του 1843)

B. Οι Ρώσοι

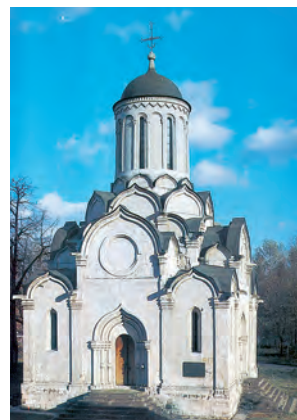
Οι Ρώσοι είναι ο νεότερος, χρονικά, λαός που έγινε «γείτονας» των Βυζαντινών. Κατέβηκαν από τη Σκανδιναβική χερσόνησο κι εγκαταστάθηκαν στην ανατολική Ευρώπη, στην περιοχή του σημερινού Κιέβου της Ουκρανίας.

Οι αρχικές σχέσεις με το Βυζάντιο ήταν φιλικές. Το 860 μ.Χ. όμως, ρωσικός στόλος με 200 πλοιάρια μπήκε στον Βόσπορο, λεηλάτησε τις ακτές και τα νησιά της Προποντίδας και επιτέθηκε κατά της Κωνσταντινούπολης. Οι Βυζαντινοί, παρότι εκείνη την εποχή βρίσκονταν σε πόλεμο με τους Άραβες, κατάφεραν να τους απωθήσουν στον Εύξεινο Πόντο. Τα επόμενα χρόνια ήρθαν σε συμφωνίες ειρήνης και συνεργασίας μαζί τους.

Όταν οι Ρώσοι βοήθησαν τους Βυζαντινούς να αντιμετωπίσουν τους Βουλγάρους, κράτησαν για τον εαυτό τους τα εδάφη της αυτοκρατορίας που κατέλαβαν. Οι Βυζαντινοί με τον **Ιωάννη Τσιμισκή** πολέμησαν εναντίον τους και τους ανάγκασαν να αποσυρθούν και να επιστρέψουν στη χώρα τους.

Στα χρόνια που αυτοκράτορας ήταν ο Βασίλειος Β«, και μετά, οι Ρώσοι εκχριστιανίστηκαν από τους Βυζαντινούς. Ο εκχριστιανισμός βοήθησε να αποκτήσουν οι ίδιοι και το Βυζάντιο μεγάλη πολιτική, οικονομική και πνευματική ακτινοβολία. Ανάμεσα στα δύο κράτη αναπτύχθηκαν στενοί θρησκευτικοί και πολιτικοί δεσμοί. Οι Ρώσοι γνώρισαν τον βυζαντινό πολιτισμό και προόδευσαν, ενώ οι Βυζαντινοί εξασφάλισαν ειρήνη και συνεργασία μαζί τους. Οι φιλικοί αυτοί δεσμοί διατηρήθηκαν επί πολλούς αιώνες.

■ Οι Βούλγαροι και οι Ρώσοι δέχτηκαν με παρόμοιο τρόπο τον χριστιανισμό. Πόσο επηρέασε αυτό τον πολιτισμό τους;

4. Ρωσική εκκλησία. (Μόσχα, Μονή Ανδρονίκωφ, 1400 περίπου)

5. Ο εκχριστιανισμός των Ρώσων

Η Μεγάλη Δούκισσα της Ρωσίας Όλγα (του Κιέβου) αποφάσισε να γίνει Χριστιανή κατά τη διάρκεια επίσημης επίσκεψής της στην Κωνσταντινούπολη, το 957 μ.Χ. Το βάπτισμά της έγινε στην Αγία Σοφία με μεγαλοπρεπή τελετή στην οποία μετείχαν ο αυτοκράτορας και ο πατριάρχης του Βυζαντίου.

Λίγα χρόνια αργότερα, ο εγγονός της και διάδοχος Βλαδίμηρος, ο Μέγας, παντρεύτηκε την αδελφή του αυτοκράτορα Βασιλείου Β΄, Άννα, αφού πρώτα ο ίδιος και πλήθος υπήκοοί του, βαπτίστηκαν Χριστιανοί.

5.α. Η Κοινωνία των Αποστόλων.
(Ψηφιδωτή εικόνα από την Αγία Σοφία του Κιέβου)

6.α. Οι Ρώσοι άγιοι Βόρης και Γκλεμ.
(Ιστορικό Μουσείο Μόσχας)

6. Ρώσοι άγιοι στην Κωνσταντινούπολη

Σε τιμητική θέση στον ναό της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη, που θεωρούνταν «εκκλησία μητέρα» της Ορθοδοξίας, ήταν τοποθετημένη εικόνα των Ρώσων Αγίων αδελφών Βόρη και Γκλεμ, για να τους προσκυνούν οι επισκέπτες που έφταναν στην Πόλη από τη Ρωσία.

Tamara Talbot Rice,

Ο δημόσιος και ιδιωτικός βίος των βυζαντινών

Δ. Ανακεφαλαίωση (17-22)

Οι Βυζαντινοί χρησιμοποιούσαν πολλούς τρόπους για να αντιμετωπίσουν τους γειτονικούς λαούς και να ζήσουν ειρηνικά μαζί τους:

- Ασφάλιζαν με στρατό τα σύνορά τους κι αντιμετώπιζαν τις απειλές τους.
- Επικοινωνούσαν κι υπέγραφαν συνθήκες ειρήνης μαζί τους.
- Χρησιμοποιούσαν διπλωματικά μέσα για να λύνουν τις διαφορές τους.
- Εξαγόραζαν με χρήματα τη συμφωνία τους, σε κάποιες περιπτώσεις.
- Τους παραχωρούσαν γη και τους έπαιρναν μισθοφόρους στον στρατό τους.

Συγκεκριμένα:

- Έκλεισαν ειρήνη με τους Αβάρους, δίνοντάς τους πολλά χρήματα.
- Πολέμησαν και νίκησαν τους Πέρσες στη χώρα τους.
- Απώθησαν τους Άραβες από την Πόλη χρησιμοποιώντας το «υγρό πυρ».
- Εκχριστιάνισαν τους Σλάβους, τους Βουλγάρους και τους Ρώσους.
- «Χρησιμοποίησαν τη διπλωματία συχνότερα από το ξίφος».